

SEVİNÇ ÇOKUM VE DÖRT ROMANI

Prof. Dr. Bilge ERCİLASUN*

ÖZ: Sevinç Çokum çağdaş Türk hikâye ve romancılığında önemli isimlerden biridir. Önce hikâyeleriyle edebiyat dünyasına girmiş, sonra romanlar meydana getirmiştir. Hikâye ve romanlarında ferdî, sosyal ve tarihî olmak üzere çok çeşitli konu ve meselelere eğilmiştir. Sevinç Çokum'un 1990'dan sonra yazdığı romanlar daha farklı ve çeşitli bir boyuta uzanır. Bu yazıda yazarın dört romanı üzerinde durulacaktır. Bunlar şu eserlerdir: Ağustos Başağı (1989), Çırpıntılar (1991), Karanlığa Direnen Yıldız (1996), Deli Zamanlar (2000).

Anahtar Kelimeler: Tarihî roman, Millî Mücadele, Kuvâ-yı Milliye, Söğüt, Osmanlı Devleti, göç, yabancılaşma, kimlik bunalımı, Balkanlar.

Sevinç Çokum and Her Four Novels

ABSTRACT: Sevinç Çokum is among the cardinal names of contemporary Turkish story and novel. Çokum gained recognition in the world of literature with her stories first and then she produced many novels. In her stories and novels, she dealt with personal, social or historical problems. But in her later novels after 1990 she focuses on different dimensions of the problems. In this study, four of her novels will be analyzed. These are: Ağustos Başağı (1989), Çırpıntılar (1991), Karanlığa Direnen Yıldız (1996), Deli Zamanlar (2000).

Key Words: Historical novel, National War, Kuvâ-yı Milliye, Soğüt, Ottoman Empire, migration, alienation, Balkans.^

Sevinç Çokum 1970'li yıllarda hikâye yazarak adını duyurmuş bir yazardır. Çok geçmeden de roman yazmaya başlamıştır. 1980'den sonra tarihî roman türünde başarılı örnekler vermiştir. 1990'lardan itibaren daha farklı konuları ele alır. Bu yazıda Çokum'un dört romanı üzerinde durulacaktır. Bunlar şu eserlerdir: Ağustos Başağı (1989), Çırpıntılar (1991), Karanlığa Direnen Yıldız (1996), Deli Zamanlar (2000).

* Hacettepe Üni. Ed. Fak. TDE. Böl. bercilasun@yahoo.com

AĞUSTOS BAŞAĞI:

Olay, Millî Mücadele yıllarında Söğüt ve civarında geçer. Olayın kahramanı Yusuf, Birinci Dünya Savaşında üç yıl Kutülemare’de savaşmıştır. Sık sık Musul’u, Bağdat’ı, cephedeki patlamaları, orada şehit olan arkadaşlarını hatırlar. Bu olaylar onu çok etkilemiştir. Ağabeyi Tefvik, savaşta şehit düşmüştür. Annesi Nazik Hanım o günden beri içine kapanmış, ipek böceği yetiştirmektedir.

Yusuf, çocukluk arkadaşı Esmâ’ya âşıktır. Fakat bunu bir türlü açığa vurmaya cesaret edemez. Bu arada köyde memleketin durumu konuşulur. Köyün ileri gelenleri toplanır, konuşur, olayları müzakere ederler. Bilecik’e gider gelirler. Söğüt’te bir Kuvâ-yı Milliye kurarlar. Gönüllüler askere yazılırlar. Yusuf, İlyas, Osman, Selim, İzzet gibi... İzzet Kafkas cephesinde savaşmıştır. Yusuf jandarma olmaya karar verir. Bursa’da üç ay eğitim görür ve jandarma olarak görev yapar. Cepheden kötü haberler gelmektedir. Fransızlar Maraş’a girerler. Ayrıca Maraş’ta Ermeniler Türkleri katletmektedirler. İstanbul işgal edilir. Kuvâ-yı Milliye ise birçok cephede savaşmak mecburiyetindedir. Düşmanlarla ve isyancılarla savaşır. Ankara’da Büyük Millet Meclisi açılır. İki ay sonra Bursa Yunanlılar tarafından işgal edilir. Damat Ferit Kuvâ-yı Milliye’ye karşı Kuvâ-yı İnzibatiye’yi kurar. Kuvâ-yı Milliye onlarla da mücadele etmek zorundadır. Kuvâ-yı İnzibatiye’den Kuvâ-yı Milliye’ye katılan çok olur. Kuvâ-yı Milliye ayrıca Anzavur’la vuruşur. Yusuf ise asker kaçaklarının peşindedir. Kaçaklar yakalanıp idam edilmektedir. Fakat birçoğunun affedilip tekrar cepheye gönderilmesi sağlanır. Yunanlılar Uşak’a girerler. Rum mahallesinde bayram yapılır. Rumların birçoğu Yunan ile birlikte yağmaya ve talana katılır.

Yunan ilerlemektedir. Kuvâ-yı Milliyeden Söğüt’ün boşaltılması emri gelir. Herkes üzümlür ve Söğüt’ü terkeder. Yunan Söğüt’e girer. Yakar, yıkar. Kuvâ-yı Milliye ise büyük bir cephe muharebesine hazırlanmaktadır. Nihayet Sakarya Meydan Muharebesi olur. Yunanlılar geriler ve kaçarlar. Afyon kurtulur. Ordu düşmanı Dumlupınar’a doğru kovalar.

Romanın yazarı olarak görünen Ârif Çelebioğlu’dur. Ârif Çelebioğlu Sevinç Çokum’u temsil ediyor. Romanda Ârif Çelebioğlu’na bu fikri verenin, çocukluk arkadaşı Ömer olduğu belirtiliyor:

“Ârif Çelebioğlu Söğüt’e gittiğinde yaz sonuydu. Ağaçların yanık bir renk aldığı, yeşilden sarıya dönüşün başladığı günler... Ömer, Söğütlüydü ya, “İlle bizim oraların romanını yaz”, diye tutturmuştu. “Osmanlı Devletinin beşiğidir Söğüt. Doğduğu, kök saldığı yerdir. Bilir misin, Millî Mücadelede ilk düzenli ordu birlikleri burda kurulmuş. Yani devlet burda ikinci defa dal budak salmış. Bereketli, kutlu bir yerdir anlayacağın. Onun için yaz”. Böyle diyordu Ömer.” (s. 5).

Roman bu satırlarla başlamaktadır.

Ârif Çelebioğlu romanı yazmak için Söğüt'e gider. Orada kalır. Orada Millî Mücadeleye katılmış insanlarla konuşur, onların anlattıklarını dinler ve kaydeder. Ayrıca o yıllardan kalmış bazı belgeleri görür ve okur. Roman, Ârif Çelebioğlu'nun okuduğu bu belgelerden ve kendisine anlatılanlardan meydana gelir. Yazar, romana eski tarihlerin havasını vermiştir. Ârif Çelebioğlu adı da eski bir tarihçi adını hatırlatmaktadır. Romanda geçmişteki olaylar, üçüncü şahıs tarafından (hâkim bakış açısı ile) anlatılır. Çelebioğlu sık sık Amcabey adlı bir şahıstan söz etmektedir. Amcabey, kendisinin asıl görüştüğü, konuştuğu, dinlediği kimsedir. Roman, Amcabey'in hatıralarından ibarettir. Romanın sonunda Amcabeyin, Yusuf olduğunu öğreniriz. Romanın sonunda yazar, Millî Mücadele kahramanlarından bazılarıyla da tanışır ve çok heyecanlanır. Bunlar, İzzet ile Veli'dir. Selim ise sağdır ve Bilecik'te oturmaktadır.

Romanın yapısında iki unsurun varlığı göze çarpar:

1. Hal (romanın çerçevesi): Ârif Çelebioğlu'nun romanı yazdığı yere gelmesi, olayları birinci şahısların ağzından dinlemesi, mekânı görmesi ve romanı yazmak için araştırma yapması şu sayfalarda yer alır: s. 1-7. (romanın başı), s. 97-100, s. 169-170, s. 217-219, s. 297-299, s. 345-346, s. 413-414 (romanın sonu).

2. Mazi (asıl hikâye): Millî Mücadele yıllarının anlatılmasıdır. Kronolojik bir sıra takip eder.

Olaylar, hatıra veya röportaj tarzında anlatılmaktadır.

Söğüt, Osmanlı Devletinin beşiğidir. Yeni Türk Devletinin de kuruluşu oradan başlamalıdır, başlar da... Romanda sık sık bu tem işlenir. İki Türk Devleti arasında, mekân vasıtasıyla bağlantı kurulur ve mekân, manevî ve sembolik bir boyut kazanmış olur. Romanda sık sık Osmanlı Devletinin kuruluşu hatırlatılır. Bu mekânda önemli bir sembol daha vardır. O da Ertuğrul Gazi'nin türbesidir. Romanda ona da manevî bir fonksiyon yüklenir. Ertuğrul Gazi'nin türbesi burada ülkenin sembolü olur. Birliğin, beraberliğin, bağımsızlığın, devletin sembolüdür. Oraya düşman ayağı basmamalıdır. Bu yüzden düşmandan titizlikle korunur.

Eser, gerçek olaylardan yola çıkılarak meydana getirilmiştir. Yazar, Millî Mücadeleye katılmış insanlardan olayları dinlemiş ve romanını kaleme almıştır. Bu arada birtakım belgelerden de faydalanmıştır. Romanda tarihî olaylar, konuşmalar arasında haber olarak verilir, yani yazar olayların anlatımında daha çok gösterme tekniğini kullanır. İstanbul'un işgali, Bursa'nın işgali, Ankara'da Meclisin açılması gibi...

Bölge halkı, Kuva-yı Milliye konusunda şuurlu ve karardır. Zaman zaman akli karışsa da vatanın kurtulması için düşmanla mücadele etmek fikri, herkesin birleştiği temel fikirdir. Bu düşünce, romanın birçok yerinde ifade ediliyor. Esmâ'nın babası Şemsi Efendi şöyle diyor:

"-Böyle elimiz kolumuz bağlı oturacağımıza, hazırlıklı olmalıyız, dedi adam. Bak her yerde Kuvâ-yı Milliye kuruluyor... Elbet buraya da ister bir tane.

Kuvâ-yı Milliye... Esmâ bu iki kelimenin, bu terkinin kulağa nasıl da hoş geldiğini düşündü. Nisan yağmurları gibi bereketli bir şey... herkesi sarıyor, dağ tepe onunla can buluyor... Kuvâ-yı Milliye... İnce ince akan suların birleşip ırmaklaşmasını anlatıyor... Yahut yağmur sonrası belirmiş bir gök kuşağını. Karlar eridikten sonra çiçeklenen bozkırları... Kuvâ-yı Milliye, böyle birşeydi..." (s. 69)

Herkesi meydana toplayıp düşmanla savaşmak mecburiyetini dile getiren Müftü de aynı fikirdedir. Konuşmasında devletin devamlılığı ve bağımsızlığı fikrini işler:

"-Ertuğrul Gazinin, Osman Beyin torunları... Çilesi bitmeyen, onun için de cepheden cepheye koşan, ateşten ateşe giren, ateşleri güllere çeviren kardeşlerim! Bugün yeni bir çileye, yeni bir ateşe girmenin zamanıdır. Sonu hayr olan, sonu güllere varacak bir çile için sizleri buraya topladık.

Hey'et, topraklarımızı müdafaa etmek üzere asker ve halktan müteşekkil millî müfrezeler kuracaktır. Bu teşkilâta bir iğneden, bir cana kadar... kim neyini vermek istiyorsa Allah ondan razı olsun... Milletimiz birlikte ayakta durdu, yine birlikte düşmanı tepeleyecektir!...

Müslüman kardeşlerim! Türk hiçbir zaman esir olmayı kabul etmemiştir. Ve görünen odur ki, biz mukavemet etmedikçe bu vatan kurtulmayacaktır. Yine biz karşı durmadıkça cedlerimizin ruhları huzur bulmayacaktır. Aziz kardeşlerim... Düşman na şuracıktadır. Şu tepelerden inmesi gün meselesidir. Önümüze bakıp düşünmeyelim. Silkinip kendimize gelelim." (s. 73-74).

Romanda önemli bir tem de, kadınların rolüdür. İstiklâl Savaşında kadınlar, erkekler gibi, hattâ bazen erkeklerden daha fazla düşmana karşı durmuşlar, mücadele etmişler ve cephaneye taşımışlardır. Yazar kadınların aktivitelerini, gerek karakterlerle, gerekse olaylarla, çeşitli örnekler vasıtasıyla belirtmektedir. Bunlardan biri Ayşe Ana karakteridir. Ayşe Ana tek başına yaşayan bir yörük kadınıdır. Oğlu Galiçya'da şehit düşmüş, kocası da bu acıya dayanamayıp vefat etmiştir. Cesareti, yiğitliği ve felâketleri göğüsleyen güçlü şahsiyetiyle o, Türk kadını temsil eder. Aktif ve canlıdır. Söğüt'ün kadınlarını o yüreklendirir. Öncü bir kişiliği vardır.

Ayşe Ana ile keçileri otlattığı tepede ilk karşılaşan ve oldukça etkilenen, Esmadır. Esmadır, kadınların da birşeyler yapması gerektiğini düşünür.

“Ayşe Anayı tanıdıktan sonra Esmadır, o küçük penceresinin dışına taşmıştı. Kadın sanki kırk kapının anahtarını belinde saklayan bir masal anasıydı. Bunlardan birkaçını Esmadır’ya göstermişti. Artık Esmadır kadınların da birşeyler yapması gerektiğine inanıyor, kadınlar olmadan bu savaşın kazanılamayacağını düşünüyordu.” (s. 133).

Daha sonra Ayşe Ana, Söğüt’e gelir. Kadınları toplar ve konuşur.

“-Ben orduya hizmete gidiyorum. Bir çift öküzü ordunun hizmetine verdim. Gayri bundan böyle benim işim bu. Şimdi size iki çift lâfim var. İyi dinleyin... Şu Söğüt’te bayramlı günlerde, düğünlerde, kınalarda hep bir arada olduk. Aş pişirdik kazan kazan; türküler, maniler söyledik. Ben derim ki bundan böyle acılı günlerde de bir arada olalım. Şimdi düğünde bayramda değiliz. Acılı gündeyiz. Kendi ocağını tütürmüşsün, bunun kimseye faydası yok! Memleketin ocağı tütmeli bacılar... Bunun için de aşınızı, bezinizi esirgemeyin ordudan. Yoksa iki elim yakınızdadır! Şu tüfeği boşuna vermediler bana. Yakarım billâhi! Eğer kulağıma Söğüt karı-ları ocak başlarında pinekliyorlarmış diye bir söz gelirse, vay halinize... Bu defa başka türlü gelirim. Bora esmesi, tipi yağması hiç kalır yanımızda. Duydunuz mu bacılar?” (s. 173).

- Osmanlının ilk günleri gibi bacılar, dedi. İşte yeniden filizlendik! Hem de aynı mekânda. Söğüt’te...” (s. 174).

Bütün kadınlar bu konuşmadan etkilenmiştir. Bunlardan biri de Nazik Hanım’dır. Nazik Hanım, o akşam kocasına o yıl ipekböceğiyle uğraşmayacağını, tezgâhta bez dokuyup askerlere çamaşır hazırlayacağını söyler. İsmail Efendi şaşırmıştır. Bunu nasıl düşündüğünü sorar. Nazik Hanım, Ayşe Ana’nın onları uyandırdığını söyler:

“-Bir Ayşe Bacı vardır... Sırhoca’dan...”

O geldi birgün. Bizi uyandırdı. Şimdi İnönü ile Gündüzbey arasında mekik dokur. Cephane, yiyecek taşırılmış...

Bizi kendimize getirdi anlayacağın. Şimdi Söğüt kadınları pekmezinden unundan orduya da bir pay ayırıyor. Öküzleri arabaya koşmuş Ayşe Bacı. İşte onunla ordunun işlerini görüyor.” (s. 181).

Kadının rolünü belirten bir başka karakter de Şemsi Efendidir. Romanın sonunda Şemsi Efendi şöyle diyor:

“-İnşallah yakında Söğüt’e biz de ineriz. Baksana bizim kadınlar geçende dolanıvermişler. Kolları şimdiden sıvayıp kerpici karmak isterler. Ben de dedim ki bu iş kadın işi değildir. Evi erkek yapar, kadın döşer. Bizim hanım çıkıştı bana. Ne derse beğenirsiniz? “Savaş sırasında şu kollarla ne işler gördük, şu ayaklar ne çile çekti bilir misin?” dedi. “Değme erkek bi-

zim çektiğimiz zahmeti çekemezdi. Hammallıktan rençberliğe kadar her işi gördük. Helâl de olsun.” İşte böyle dedi. Ben de bu lâflar karşısında pes ettim... Çünkü Inebolu’dan, Kastamonu’dan nice kadının Ankara’ya mermi taşıdığını gözlerimle gördüm. Bazısı millî müfrezelere katılıp düşmanla vuruştı. Bunu da bilirim. Onun için sustum kaldım.” (s. 405-406).

Roman, şahıs kadrosu bakımından çok kalabalıktır. Çünkü bütün Söğüt halkı romanda yer almaktadır. Müftü Efendi, Efendi Hafız başta olmak üzere Söğüt’te yaşayan bütün aileler romanda yer alırlar. Yine de asıl karakterlerden söz edilebilir. Bunlar Yusuf, Esma, Selim, Osman, İlyas, Veli, İzzet, Necip ve aileleridir. Kadınlar üzerinde tesiriyle, Türk tarihi hakkındaki görüşüyle ve savaşa bizzat katılmasıyla Ayşe Ana, romanın ana temasını ortaya koyan güçlü bir karakterdir.

Romanda önemli bir yer tutan bir başka husus, estetikdir. Bir savaş romanı olmasına rağmen eserde estetik ve güzellik duygusunun oldukça ağır bastığı görülür. Müzik önemli bir unsurdur. Veli şarkı söyler, ilâhî okur. Onun güzel sesi herkese tesir eder. Kayalı Süleyman, Veli’nin sesinden etkilenir, dağdan iner, eşkıyalıktan vazgeçer, siper kazar ve şehit düşer. Burada yazar, insanın içinde bulunan iyilik ve güzellik duygusunun ve ihtiyacının, kötülükten üstün olduğunu ve kötülüğü silebileceğini göstermek istemiştir. Ayrıca, Veli’nin babası Efendi Hafız da, güzel ve yanık sesiyle ezan okuyan ve herkesi mesteden diğer bir karakterdir.

Romanda bu güzellik duygusu, tabiat tasvirlerinde de işlenir. Ağaçlar, çiçekler, keçiler gibi tabiattaki varlıklar, Yusuf’un Esma’ya duyduğu aşk, Esma’nın Kuvâ-yı Milliye’yi hayal etmesi hep estetik amaçla yapılmış tasvirlerdir. Romanda güzellik çoğu defa, sevgi ile birlikte ele alınır. Güzellik ve sevgi, bütün kötülükleri ve çirkinlikleri yenebilen çok güçlü vasıflar olarak gösterilir.

*“Gül alır, gül satarlar
Gülden terazi tutarlar*

Veli gene ilâhiye takılmıştı. Gül alıp gül satmak, şu dünyada alışverişin en güzeli olmalıydı. Bir gülüşün karşılığının yine bir gülüş olması gibi... Bir tatlı söze, bir tatlı söz almak gibi. Ya gül terazilerinde tartılmak nasıl şeydir? Şüphesiz bütün terazilerden farklı bir şey. Gene kafası karıştı. Bunları babasına sormalıydı. Birden koluna bir el yapıştı. Gül yaprakları dağılıp gitti.” (s. 77).

Roman boyunca iki türkünün muhtelif sayfalarda karşımıza çıkması dikkati çeker. Bunlardan biri, Söğüt türküsüdür:

*“Söğüt’ün erenleri
Çevirin gidenleri
Ne güzel baş bağılıyor
Söğüt’ün güzelleri” (s. 177).*

Diğeri, bir ilâhîdir:

*“Gül alır gül satarlar
Gülden terazi tutarlar
Gülü gül ile tartarlar
Çarşı pazar güldür gül”* (s. 33).

Bu iki türkü, eserde leitmotif olarak tekrar edilmektedir.

Romanda ülkenin parçalanması, çaresizliği, yoksulluğu, yeniden kurtuluşu ve dirilişi, İstiklâl Savaşının hazırlıkları, Kuvâ-yı Milliye'nin kuruluşu, çalışmaları ve mücadeleleri anlatılmaktadır.

Romanda cepheden ve cephe gerisinden küçük kesitler verilmekte, küçük ve önemsiz gibi görünen olaylar anlatılmaktadır. Bunlar önemsiz görünmelerine rağmen, insanların çektiği acıları ve insan ilişkilerini anlatan, devlete, Kuvâ-yı Milliye'ye bakışı gösteren çok dikkat çekici olaylardır. Elli firarînin cezalandırılmayıp cepheye gönderilmeleri, Yusuf'un nişan alayını görüp Esmâ mı evleniyor diye kaygılanması, Necip'in cephe kardeşi İzzet'i görmeye gelmesi, Veli'nin siper kazmaya gönderilmesi, orada türkü söyleyip ilâhî okuması, onun sesini duyan ve çok etkilenen Kayalı Süleyman'ın dağdan inerek eşkıyalıktan vazgeçmesi, siper kazması ve şehit düşmesi, İzzet'in öldü diye eve künyesinin gelmesi, fakat sağ olduğunun öğrenilmesi ve büyük sevinç yaşanması, Esmâ'nın çeyiz sandığındakileri orduya yardım için satması, demirci Şemsi Efendi'nin top dökmek, mermi yapmak için Polatlı'ya gitmesi gibi...

Yazar, tarihî bir roman için uygun bir atmosfer oluşturmuştur. Şahıs kadrosunun bolluğu, olayların parça parça enstantaneler şeklinde verilmesi, roman kurgusunun tarihî bir eser havasında kaleme alınması gibi unsurlar, eserin tarihî ortamını tamamlayan hususlardır.

Ağustos Başağı, yakın tarihimizin ele alındığı bir savaş romanıdır. Bu arada karakterler de bütün sıcaklığı ve canlılığı ile verilmiş ve teferruatlı bir şekilde işlenmiştir. Bağımsızlık, vatan sevgisi, ferdi aşk, tabiat sevgisi, sanat ve estetik ihtiyacı, eserde vurgulanan başlıca temlerdir. Canlı ve akıcı bir üslûpla, bu yapı tamamlanmış olmaktadır.

Romanın adı, sembolik bir değer taşır. Yazar, Ağustos Başağı adıyla, aynı ayda yapılan ve zaferi sağlayan Sakarya Meydan Muharebesini kastetmektedir. Kurtuluş, bir Ağustos Başağıdır. Kurtuluş, Ağustos ayında başağın buğdaya hayat vermesi gibi Yeni Türk Devletinin doğmasını sağlamıştır.

ÇİRPİNTİLER:

Avustralya'ya göç eden üç kişilik bir aile anlatılmaktadır. Olayın kahramanı Tekin, Türkiye'yi özlemektedir. Oğlu Korhan 13 yaşındadır. Avustralya'ya alışmıştır. Çünkü beş yaşında iken buraya gelmişlerdir. Esra'nın, Korhan'dan iki yıl sonra bir oğlu daha olmuş, fakat ölmüştür. Esra, onun acısını bir türlü üzerinden atamamıştır. Tekin'in annesiyle babası Avustralya'ya geldikten sonra ölmüşlerdir. Tekin, kız kardeşi Aysun'la mektuplaşır. Mimar olan Aysun, Bolu'da bir projede çalışır. Korhan'ın dersleri iyi değildir. Öğretmenlerinin çoğu Korhan'dan şikâyetçidir. Avustralya'da Türklere karşı, olumsuz bir tavır mevcuttur. Tekin Türkiye'ye dönmek ister. Fakat Esra, Avustralya'da kalmak istemektedir. Burada birçok Türk ve yabancı arkadaş edinmişlerdir. Nihayet kalmaya ve Türkler için faaliyetler yapmaya karar verirler. Tekin bir ev alır. Evi ve bahçeyi düzenlerler. Herkesi toplarlar ve fikirlerini söylerler. Burada bir Türk lobisi kurmaya çalışacaklardır. Türk okulu açmak, kermesler düzenlemek, Türk lokantası açmak, Türk evi kurmak gibi planlar yaparlar. Bir araya gelmeye, daha sık konuşmaya ve meseleyi olgunlaştırmaya karar verirler. Bu arada Aysun, bir araba kazasında ölür. Bunu geç haber alan Tekin çok sarsılır ve Türkiye'ye gider. Aysun'un mezarını ziyaret eder.

Yıllar geçer. Korhan 16 yaşındadır. Babasıyla ve çevresiyle çatışır. Yakın dostları Caroline, aynı okulda öğretmendir. Ona yardım etmeye çalışır. Korhan kendini toplumda yabancı hissetmektedir. Çünkü toplumu dışlar. Bunun sebebi, kültür farklılığı ve Türkler hakkında meydana getirilmiş olan olumsuz imajdır. Korhan yalnızlık çeker. Bir kardeşi de yoktur. Bu yüzden evde de yalnızlık çekmektedir.

Tekin bir gün bir İngilizle kavga eder. İngiliz ona Türk olduğu için hakaret etmiş, Tekin de onun bir yumrukta çenesini kırmıştır. Ertesi gün polisler Tekin'i götürürler. Dava açılır. Avukat faturaları gelir. Tekin'e beş yıl hapis cezası verilir. İki yıla indirilir. Hafifletici sebeplerden para cezasına çevrilir. Tekin'in morali bozulmuştur. Haksızlığa uğradığını düşünmektedir. Türkiye'ye dönmek ister. Dönerler. Fakat Korhan okula intibak edemez. Yine bir yabancılık yaşamaktadır. Tekin uzun süre bir iş bulamaz. Esra da yabancılık duygusu çekmektedir. Tekin yeni arkadaşlar edinir. Esra onları beğenmez ve güvenmez. Karı koca çatışır. Bağdat caddesinde ev kiralarlar, yerleşirler. Bu arada okullar açılır. Korhan lise ikiye gider. Korhan okulda kendini "yapayalnız ve savunmasız" hissetmektedir. Tekin yabancı bir şirkette iş bulur. Tekin bir gün bit pazarında eski okul arkadaşı Sulhi ile karşılaşır. Sulhi doktordur. Görüşmeye başlarlar. Yıl sonuna doğru Korhan okula alıştığını farkeder. Arkadaşları da onu benimsemişlerdir. Solmaz adında bir sınıf arkadaşı vardır. Korhan ona ilgi duyar, fakat beklediği yakınlığı bulamaz. Korhan içindeki yalnız-

lık, yabancılık, güvensizlik duygularını bastıramaz. Bu arada ikmale kalır. Derslerinin hepsini veremez. Beklemeye kalır. Bir dersanede İngilizce öğretmeni olur. 19 yaşındadır. Babasıyla anlaşamaz. Üsküdar'da bir ev tutar. Okuldan soğumuştur. O yaz Avustralya'ya dönmeye karar verir.

Korhan Avustralya'ya döner. Necmi ona iş bulur. Esra onun ayrılığına dayanamaz. O da gitmeye karar verir. Tekin razı olmaz. Zaten aralarındaki uçurum girdide büyümüştür. Boşanmaya karar verirler. Esra annesine gider. Tekin'in birleşme gayretleri netice vermez. Sulhi de onları barıştırmaya çalışır, muvaffak olamaz. Bu arada Esra hamile olduğunu farkeder. Ama artık boşanmışlardır. Esra Avustralya'ya gider. Tekin yalnızdır, çaresizdir, ölümü düşünmeye başlar. Sık sık mezar ziyaretine gider. Annesinin, babasının, Aysun'un ve oğlu Erhan'ın mezarlarını ziyaret eder. Bu arada kendi mezarını da yaptırır. Esra'nın Avustralya'da bir kızı olur. Adını Sevingül koyar. Tekin için de dünyalar değişmiştir. Korhan vasıtasıyla onlardan haber almaktadır. Korhan fotoğraflar da gönderir. Babasına sık sık mektup yazmaktadır. Sevingül'ün bir yaşındaki resminde Esra da vardır. Tekin'in içindeki hasret büyümüştür. Oturur, Esra'ya bir mektup yazar. Yanlarına gitmek istediğini söyler. Korhan'dan gelen cevap olumludur. Roman, Sulhi'nin Tekin'i hava alanına götürüp uğurlamasıyla sona erer.

Roman, ömürlerine çalkantıların ve problemlerin hâkim olduğu insanların hikâyesidir. Romanın adı da bu çalkantıların ifadesi olmak üzere seçilmiştir: Çırpıntılar... Burada "*çırpıntı*" kelimesinin denizdeki dalgayla ilgili oluşu ve dolayısıyla Avustralya gibi deniz aşırı bir ülkeyi çağrıştırması da düşünülmüştür. Olaylar, üçüncü şahıs tarafından (hâkim bakış açısı ile) anlatılmaktadır. Bu anlatım tarzı, roman boyunca devam eder. Bu bakımdan romanın düz ve sade bir yapısı vardır.

Olaylar kronolojik bir sıra ile anlatılır. Bazen çok seyrek ve kısa geri dönüşler yapılır. Bu da, olayın kahramanlarını daha iyi tanıtmak ve onların iç dünyasını verebilmek maksadıyla yapılmıştır.

Romandaki insanların ortak özelliği, yalnızlık ve yabancılık duygusu çekmeleridir. Çocukluktan gençliğe adım atmakta olan bir insanın büyürken karşılaştığı problemler anlatılmıştır. Anne babanın kırk yaş problemleri, yaşadıkları kimlik, kişilik ve gurbet duygularıyla birleşerek derinleşmiştir. Yabancılık ve yalnızlık duygularına kapılan aile fertleri, gittikçe birbirlerinden uzaklaşmışlardır. Bu durum, olayları büsbütün çözülmez hâle getirmiştir. Ferdî problemler, olumsuz çevre şartlarıyla birleşince iyice çapraşık bir hâle gelmiştir. Korhan'ın, Esra'nın ve Tekin'in sıkıntıları, hasret ve gurbet duygularıyla, yabancılaşma ile birleşince, taşıyamayacakları ağır bir yük hâline gelmiştir.

Bu romanda yazar, karakterlerin iç dünyalarını, önceki romanlarına göre daha fazla vermektedir. Çünkü öncekiler tarihî romandır. Bu ise bir aile romanıdır. Burada ferdi ve sosyal meseleler ele alınmıştır.

Romanda şahıs kadrosu oldukça azdır. Yazar karakterlerin iç dünyalarına yoğunlaşmış, onların iç dünyalarını ve problemlerini bütün boyutlarıyla vermiştir.

Aile fertleri ayrı ayrı yalnızlık ve yabancılık çekerler. Esra'nın yalnızlığı oldukça patolojik boyuttadır. Esra, oğlu Erhan'ı kaybettikten sonra bir türlü düzelememiştir. Yeni bir çocuk istemiş, fakat bu da mümkün olmamıştır. Nihayet Avustralya'ya gitmeye karar vermişler, fakat Esra, içinde taşıdığı boşluğu oraya da götürmüştür. Orada hayatları zaman içinde düzene girmiş, fakat tekrar Türkiye'ye dönmeleri, problemlerin artmasına sebep olmuştur. Bu sefer Esra, Türkiye'de yabancılık çekmeye başlamıştır. Bu arada Korhan'ın yaşadığı uyumsuzluklar, problemler Esra'yı daha da mutsuz etmiştir. Esra nereye gitse içindeki bu yalnızlık ve yabancılık duygusundan kurtulamaz.

“İnsanlarını kaybetme korkusu... Neydi bu boşluk duygusu, bu korku neydi? (s. 168).

-Dolaşamıyorum. Bilmiyorum, unuttum İstanbul'u. Hem İstanbul o İstanbul değil... Bahçemi arıyorum ben. Yok olan, uzaklarda kalan bahçemi... Avustralya'daki bahçemi...” (s. 171).

Esra'nın bu ruh hâlini Doktor Sulhi de farketmiştir. Ona şöyle der:

“-Çocuğum senin nen var? Bir şey kaybetmiş gibi bakıyorsun çevrene... Peki... Hepimiz biraz öyle bakarız. Hepimiz bir şeyler kaybetmişizdir çünkü. Anlat bakayım.” (s. 214).

Esra, Korhan'a yardımcı olmak ister ve kendisine yol gösterecek kitaplar arar. Romanda bu durum şöyle anlatılır:

“Bunlar çocukları psikolojik açıdan inceleyen ve Freud nazariyelerinden yola çıkılarak yazılmış kitaplardı. Doğrusu okuyup bitirdikten sonra her insanın dengesiz, illetli bir yapısı olduğu, sirkenin dibe çöken tortusu gibi aklında kalan tek şeydi. Çarpık bir ruh, kafa tablosu vardı karşısında, o kadar...”

Kitapçıya sormuştu: “Bizim insanımızı anlatan kitaplar yok mu? Yani Türk çocukları için...”

Adam ekşi bir şey yemiş gibi ağzı kamaşmış bir halde:

-Var elbet ama, bizde yok... demişti.

Ve ona son çıkan roman türünde birkaç kitap göstermiş, bunları mutlaka okumasını söylemiş, “kadın ağırlıklı” olduklarını belirtmeyi de unutmamıştı.

Alivermişti onları da...” (s. 226).

Sulhi'nin karısı bu konuda Esra'ya yardımcı olur. Esra onun verdiği kitapları okur ve bazı sonuçlara varır. Yabancılaşmanın sebebinin, Türkiye'deki eğitim olduğunu düşünür:

“Sulhi'nin karısı Figen okuması için ona bazı kitaplar vermişti. Figen'in üniversitede öğretim üyesi olması Esra'yı yüreklendirmişti... Yine uykusuz geceler başlamıştı Esra için... Bunlar sosyolojik araştırmalar, Türk aile yapısını geçmişten bu yana inceleyen çalışmalardı. Şunu görüyordu Esra: Türkiye'de uygulanan eğitim daha çok bir yabancılaşma çizgisindeydi. Ya da bu konuda bazı yetersizlikler yabancılaşmayı besliyordu. Galiba herşey kendince akan bir sel suyu gibiydi. Neleri koparıp götüreceği, sürükleyeceği pek düşünülüyordu.” (s. 227).

Yalnızlık ve yabancılaşma, Esra'da çocukluğa dönme arzusunu doğurmuştur. Esra, boşandıktan sonra annesine sığınır. Aşağıdaki satırlar, onun çocukluğunu aradığını ve zamanının problemlerinden kaçarak çocukluğuna dönmek istediğini göstermektedir:

“Ve boşanmışlardı. Ev ıpsız kalmıştı... Esra çekip gitmişti annesinin yanına... Orada bir ana sıcaklığından örülü kovukta çocuklaşarak, kaybettiklerine zamanla “adam sen de...” diyeceği bir rahatlamının eşiğine tutunmuştu.” (s. 283).

Esra'nın yıllar süren bir bunalıma düştüğü, romanın sonunda kızının doğumu ile düzeldiği anlaşılmaktadır.

Yalnızlık ve yabancılaşmanın temeli, kimlik ihtiyacıdır. Kimliksizlik, yabancılaşmaya yol açar. O da mutsuzluk doğurur. Bulunduğu ortamdan kaçma isteğine yol açar. Bu durum Türkiye'deki insanlarda görülür. Esra'ya ve Korhan'a sık sık, niye geldiniz, sorusu yöneltilir. Çünkü bu soruyu soranlar, ne istediklerini bilmeyen, Türkiye'den kaçmakla problemlerinin yok olacağını sanan mutsuz ve kimliksiz insanlardır.

“Kuzum siz niye Avustralya'yı bırakıp buralara döndünüz? Bari rahat mısınız şimdi? Sizin yerinizde olsam dönmezdim...” (s. 239).

Aynı soru Korhan'a da sorulmaktadır. Korhan bu soruyu işitmekten bunalmıştır.

“Okuldan soğudum baba. Arkadaşlarım Türkiye'ye niye döndün? diye soruyorlar. Sürekli soruyorlar. Niye döndün? Ne vardı dönecek? diye.” (s. 265).

Romanda yalnızlık ve yabancılık duygularını yoğun olarak yaşayan bir diğer karakter, Korhan'dır. Roman boyunca onun sıkıntısı romana hâkimdir. Aslında bu, bir büyüme sürecidir. Bu olumsuz duygular onun okulda başarısız olmasına sebep olur. Korhan, gerek Avustralya'da gerekse Türkiye'de kendisine sunulan şartlara uyum sağlayamaz. Problemleri

bir çocuk görüntüsü yaratır. Neticede kendine güvenini bir türlü kazanamaz. Bunu da Türkiye’de şöyle ortaya koyar:

“-Beni kabul etmiyor bu toplum anne... Boşuna uğraşma...

-Kimse beni sevmiyor anne...

-Bu toplumun bana ihtiyacı yok... İşe yaramaz biriyim ben.” (s. 203).

Korhan büyüme çağındadır. Henüz şahsiyetini bulamamıştır. Aslında onun hâleti ruhiyesi, “*büyümekten korkma*” ifadesiyle açıklanabilir. Büyümek, gençleri korkutan bir olgudur. Bu süreçteki genç, kendini dünya ve toplum karşısında savunmasız, âciz ve terkedilmiş hisseder. Bu ise tecrübesizliğin, şahsiyetini bulamamışlığın tabîi bir neticesidir. Yazar, insanların dünyasına girmiş, Korhan’ın dünyasını tanımış ve anlamıştır.

Romanın sonunda Korhan’ın bütün olumsuz duygulardan kurtulduğunu, mutlu ve huzurlu olduğunu görürüz. Bu durum, Tekin’in boşandıktan sonra karmaşık duygular içinde Avustralya’ya telefon ettiği zaman Korhan’ın davranışıyla ortaya çıkar. Korhan’ın babasıyla konuşması ve babasına olan olumlu tavrı, onun artık şahsiyetini bulduğunun ifadesidir:

“Korhan’ın sesi ilk defa bu kadar sevgi doluydu.

-Baba ne oldu? Kötü bir şey mi var? Annem nasıl?” (s. 285).

Yabancılaşmaya mani olmak için değerlere sahip çıkmalıdır. Bunlardan biri, ailedir. Esra, romanlarında aileye olumsuz bakan bir kadın yazara şöyle diyor:

“-Kadına yeni bir dünya arıyorsunuz ama, kadın kadındır bana göre... Aileyi reddediyorsunuz. Benim için aile kutsaldır. Yani aile denen şey olmalı ve yaşamalı. Yoksa insanlar çılgınlaşır ve çığrından çıkar herşey. Bence herşey gibi aile de denge unsuru. İnsanlar ailesiz olamazlar gibi geliyor bana.” (s. 237).

Romanda üzerinde en çok yoğunlaşılan konulardan biri de kimlik ihtiyacıdır. Bu tem, millî ve ferdî boyutta alınmaktadır. Ferdî kimliğin önemli bir örneği Korhan’ın anneannesidir. Anneanne, kendini tanıyan, kendine yeten, kendi dünyası içinde mutlu ve huzurlu bir yapıya sahip bir karakter olarak tasvir edilir. Korhan’la konuşmaları, bunun göstergesidir:

“-Çünkü kurulu bir düzenim var benim. Çekmecemi dolabımı istediğim gibi açar kaparım.

-Anneanne dolap çekmece bu kadar önemli mi?

Sesi, bakışı değişiyor. Hırçınlaşıyor.

-Tabii ya... Elbette. Masa, iskemle, dolap, perde... Bunlar olmazsa boşlukta hissedersin kendini. Yaşlanınca insan eşyaya daha mı çok önem veriyor? Ben de düşünürüm bunu. Eski püskü her neyse, tutunacak birşeyleri

olmalı insanın. Bir dört duvarın olsun, lâkin kendinin olsun evlâdım.” (s. 220).

Anneannesinin bu sözleri Korhan'ı etkiler ve uzun uzun düşündürür. Korhan kendi üzerinde de düşünür ve bazı yorumlar yapar. Korhan'ın bu tavrı, ona doğru yolu gösterecek ve zaman içinde kişiliğini bulmasını sağlayacaktır.

Romanda kimlik ve şahsiyet meselesi, millî boyutta da işlenir. Ülkelerin de birer kimlikleri, farklı yapıları ve özellikleri vardır. Avustralya ile Türkiye birbirinden ayrı özelliklere sahiptir. Korhan Türkiye'ye döndüklerinde bu farklılığı, önce anneannesinin evinin bulunduğu sokakta hisseder ve şaşırır. Romanda bu durum şöyle anlatılır:

“İşte anneannesinin oturduğu sokak... Hanımeli kokuları ve gültüşmelerle, sokağın içine kapanık dünyası belirip söndü. Korhan arabadan yol çantalarını indirirken sokakla arasındaki eski bağı kurmaya çalışıyordu. Anne-siyle babasının yüzlerinde de aynı anlamı seçti. Ama onlar daha yakındı bu eve öyle değil mi? Pencerelelere kapılara göz gezdirirken, içindeki o yabancılik duygusu öyle duruyordu.

Yaşamak için hiç acelesi olmayan insanlar geçti sağından solundan... Satıcılar... Pencerelelerin karanlık içlerinden aydınlığa uzanan başlar gördü. Sonra bir gelin arabası sürekli korna sesiyle ve peşinden bir yığın çocuğu koşturarak sokağa girdi. Ardından patates, soğan yüklü bir traktör... Korhan yadırgadı bu sesleri...”(s. 157).

Romanda işlenen en önemli temlerden biri, gurbet ve hasret duygusudur. Bu duygu, Avustralya'ya giden Korhan'da devam eder. Korhan şöyle diyor.

“-Burda güzel bir işim var... Bırakamam... Ben... Orda başarılı olamadım baba. Aslında ben unutmadım oraları... Keşke hiç görmeseydim. Göstermeseydiniz daha iyi olurdu.” (s. 275).

Romanda ferdi zaafılar da ele alınmıştır. Kıskançlık, tatminsizlik, menfaatçilik, küçük hesaplar, riyakârlık, hırslar, bencillikler de, Esra'nın karşılaştığı bir yazar tarafından şöyle yorumlanır:

“-Bakın bu kalabalığa! Herkes dostluk maskeleri takınmış. Yüzlerdeki anlama bakın! Hesaplama, içten pazarlıklar, kadifelerin, ipeklerin, yüzde yüz yünlülerin, krat krat pırlantaların gerisinden sırtta sırtacak... Evet. Ne var ki beni ben yapan da onlar. Yani kibirli burunlarını ortaya birilerini çıkartmak için eğdikleri de oluyor. Sonra alabildiğine hürsün diyorlar sana... Aslında tutsaksınız tabii. Ama ben sonuna kadar sadık kalacağım onlara... ve sonuna kadar da kendimi arayacağım.” (s. 239).

Yabancılaşmanın önemli bir boyutu da, dildir. Yazar Korhan'ın Türkçenin inceliklerini öğrenmesini, zaman zaman yanlış kullanmasını da dikkat çekici bir şekilde belirtmektedir. Korhan, uzun yıllar Avustral-

ya' da kalmıştır. İngilizceyi çok iyi bilmektedir. Türkçesi ise, yurt dışında yaşayan her çocuk gibi, sınırlıdır. Birtakım varlıkların isimlerini bulamaz ve deyimleri anlayamaz. Bu durum, romanda mizahî ve sevimli bir surette yansıtılır: iki suratlı= “iki yüzlü” yerine (s.177), bacalı tekne= “vapur” yerine (s.163), külüstür= Korhan bu kelimeyi tam kavrayamaz ve insanlar için de kullanır, (s.139, s. 176), ayak altında dolanmak= Korhan bu deyimini de bilemez ve anneannesine sorar (s. 221).

KARANLIĞA DİREKEN YILDIZ:

Feridun, Doktor Enis Beyle Gülzade Hanımın tek çocuğudur. Uyumlu, seçkin, kültürlü bir ailede yetişmiştir. Yazarlığa hevesi vardır. Dergi çıkartmaya teşebbüs eder. Fakat bu teşebbüs hayal kırıklığıyla sonuçlanır. Babası, Feridun' u Veysel'e götürür. Veysel, matbaacılıkla uğraşan, sevgili, tecrübeli, irfan sahibi bir halk adamıdır. Devrin kültür faaliyetlerini takip etmektedir. Konferansları, sohbetleri hiç kaçırmaz. Yeni çıkan kitapları okur. Feridun'u da kendi dünyasına sokar ve bazı kişilerle tanıştırır. Feridun bir de roman yazmaktadır. Apartmanda akrabalarıyla beraber yaşarlar. Apartman sakinleri şunlardır: Enis Beyden üç yaş küçük olan kardeşi iktisat profesörü Sebati Bey, karısı heykeltıraş Sibel Hanım, Sibel'in kardeşi İncenaz, kocası binbaşı Kaya, Kaya'nın halazadesi gazeteci Asaf, karısı Tülin...

Doktor Enis Bey 1950'den beri Demokrat Partiyi tutmaktadır. Sebati grubu ise Halk Partilidirler. 1957 seçimlerinden sonra iki parti arasındaki uçurum derinleşir, konuşmalar gitgide kavgaya dönüşür. Kırgınlıklar, gerginlikler olur. Bu arada Feridun, Demokrat Partili bir armatörün kızıyla (adı Ece'dir) nişanlanmıştır. Bu nişan daha çok ailelerin isteğiyle olmuştur. Feridun'un kimselere söyleyemediği bir aşkı da vardır. O, İncenaz'a gizliden gizliye âşıktır.

Bu arada yazar-anlatıcının evine Hüsniye gelir, yemek yer kahve içer, fala bakar. Bir şeyler olacağını söyler. Bir müddet sonra Başvekilin uçağı kaza geçirir. 14 kişi ölür, Başvekil kurtulur. İstanbul'daki karşılamaya yazar-anlatıcı da gider. Mahşerî bir kalabalık içinde sıkışır kalır. Bir ara Başvekilin arabasını görür. Araba izdihamdan yürüyemez bir hâldedir. Arabanın içinde mendil elinde Başvekil ağlamaktadır. Bunu gören yazar-anlatıcı çok etkilenir.

İktidarla muhalefetin arası iyice açılmıştır. Muhalefet hücum ettikçe iktidar sertleşmekte, hatalar yapmaktadır. Bu durum, Feridunların sofrasına da yansır. Bu arada bir yangın olur. Feridun'un roman müsveddeleri de yanar. Feridun sıkılmıştır. Yeniden roman yazmak istemez. Feridun, İncenaz'ı aklımdan çıkaramaz.

Nihayet ihtilâl olur. Sebati grubu çok sevinir. Veysel tutuklanır. Fakat üç gün içinde serbest bırakılır. Bu arada Enis Beylerle Sebati grubu görüşmez olmuştur. Gülzade bunu kırmak ister. Önce başarılı olamaz. Fakat pes etmez. Uzak akrabadan Hayrettin Paşayı yemeğe davet eder. Sebati grubunu da çağırır. Gelirler.

Bu arada Peyami Safa'ya, ihtilâl şakşakçılığı yapmadığından dolayı yazı yazdırılmaz.

Yassıada mahkemeleri devam etmektedir. Yeni partiler de kurulmuştur: Adalet Partisi, Yeni Türkiye Partisi ve diğerleri...

Bir gün İncenaz, herkesi yemeğe çağırır. Giderler. O yemekte herkes ileri geri hakaretimiz konuşur. Enis Bey dayanamaz, düşüncelerini söyler. Demokrat Partiyi müdafaa eder. Ondan kısa bir süre sonra tutuklanır, Balmumcu'ya götürülür. Biri, onu ihbar etmiştir. Feridun bunun kim olduğunu merak eder. Asaf'tan şüphelenir. Çünkü bu ihbarın, onun karakterine uygun olduğunu düşünür.

Ece, Feridun'la buluşmak ister. Buluşurlar, Ece, ayrılmak ister. Feridun, Ece'yle evlenmeye pek de hevesli değildir. Fakat yine de gururu kırılır. Ece'nin şımarık, dediğim dedik zengin kızı davranışları onun canını sıkmaktadır.

Enis Bey, hâlâ Balmumcu'dadır. Gülzade Hanım, Hayrettin Paşayı hatırlar. Ona telefon eder. Hayrettin Paşa ilgileneceğini söyler. Bir müddet sonra Enis Bey serbest kalır. Geçmiş olsuna gelirler. Enis Bey ve Feridun, ihbarcılığı merak ederler.

Yaz gelir. Enis Bey, Heybeliada'da ev kiralamıştır. Feridun da hikâyeler, denemeler yazmaktadır. Hikâyelerini Peyami Safa'ya göstermek ister. Bu arada Peyami Safa'nın ani ölümü, Feridun'u ve sevenlerini çok üzer.

Yassıada mahkemeleri bitmiştir. 15 kişi idama mahkûm edilmiş, cezaları müebbet hapse çevrilmiştir. 15 Eylül 1961 tarihinde bu karar açıklanır. Sonra iki gün içinde hızla herşey değişir. Üç kişi asılır. Enis Bey çok üzülür ve ağlar. Diğerleri ise bayram ederler.

Ece yine Feridun'la buluşmak ister. Ona, Cangür'le nişanlanacağını haber verir. Cangür, Sebati'nin oğlu, yani Feridun'un amcazadesidir. Feridun bir darbe daha yediğini düşünür. Cangür'le konuşur ve kendisine ihanet ettiklerini söyler.

Parti çalışmaları hızlanmıştı. Enis Bey de Adalet Partisine girer. O günlerde taşınmaya karar verirler. Yeni yapılan yolun ilerisindeki yeni apartmanlara taşınacaklardır. Bunlar asansörlü, kaloriferli, manzaralı, ferah dairelerdir. Enis Bey yemekte hepsine veda eder.

Şiddetli bir fırtına olur. Yolda bir kamyon sürüklenir ve kaza yapar. Yol tahrip olur. Günlerce öylece kalır. Seçimler olur. AP iyi bir netice alır. CHP umduğunu bulamaz. Romanın sonunda Feridun, babasını ihbar edenin amcası Sebati olduğunu öğrenir.

Romanın yapısına hâkim olan iki unsur vardır:

1. Yazar-anlatıcının (ben-anlatıcının) çevresi: Yazar-anlatıcının ailesi ve bohçacı Hüsniye... Bu kısım, romanın çerçevesi niteliğindedir. Yazar-anlatıcı bu kısımda asıl hikâyeyi tamamlayıcı ve açıklayıcı mahiyette bilgiler verir. Bu çevre romanın şu sayfalarında yer alır: 7-15, 37-41, 65-73, 90-94, 128-131, 163-165, 202-205, 245-248... Bu hikâyenin şahısları yazar-anlatıcı, annesi, babası, iki ablası, falcı Hüsniye'dirler. (Roman boyunca olaylar, birinci şahıs ağzından anlatılır. Fakat burada, ben-anlatıcının yazar kimliği daha baskın olduğu için buna yazar-anlatıcı ifadesini kullanmayı daha uygun buluyorum.)

2. Feridun'un hikâyesi (asıl hikâye): Yazar-anlatıcı tarafından anlatılır. Romanın asıl konusu Feridun ve çevresinde geçer. Romanın 16. sayfasında Feridun'un hikâyesi başlar.

Bu bakımdan roman, Çırpıntılar'dan daha karmaşık bir yapıya sahiptir.

Romanda 1960 ihtilâli ve sonrası anlatılır. Hatıra şeklinde kaleme alınmıştır. Olaylar, kronolojik olarak anlatılmaktadır. Eserde devrin tahlili ve tenkidi yapılır.

Romanda işlenen en önemli temler, değişim ve medyanın gücüdür. Değişim ihtiyacı, sosyal boyutta ele alınır. Değişim, Demokrat Partinin iktidara gelmesiyle başlar. Değişimin sembolü, yeni yapılan yoldur. Yeni yapılan yol, her şeyi değiştirmiştir. Yolun kenarına apartmanlar yapılmıştır. Oradaki eski tip evlerin cazibesi kalmamıştır. Herkes bu yeni apartmanlara taşınmıştır. Romanın sonunda kahramanlar da oturdukları evi terketmektedirler. Bu durum, onların hayat tarzlarını ve dünyaya bakışlarını değiştirir. Romanda yazar-anlatıcı sık sık bu konuya temas eder. Romanda eski ve yeni hayat tarzlarının mukayesesi yapılır. Yazar-anlatıcının 1960'lı yıllarda oturdukları yer olan "aşağı mahalle" (bu ad yazar-anlatıcı tarafından veriliyor), eski hayatın yaşandığı mekândır. Yazar-anlatıcı ve ailesi daha sonra yeni yapılan apartmanın dördüncü katına taşınmışlardır. Burası, yazar-anlatıcının "yukarı mahalle" adını verdiği yeni hayatı temsil eden yerdir. Romanda, her iki yerdeki yaşayışın birbirinden çok farklı olduğu hissettirilir.

Yazar-anlatıcı, romanı yazış maksadını ilk sayfada kısaca anlatır. Bir genç kızken yaşadığı 1960 ihtilâlini, otuz dört yıl sonra romanlaştırmak istemiştir. Konuyu daha önce ele almak istememiş, üzerinden zaman

geçmesini beklemiştir. Romanda devrin ve ihtilâlin ayrıntılı tahlilleri yapılmaktadır.

Karanlığa Direnen Yıldız, başarılı bir devir romanıdır. Yazar-anlatıcı burada olayların tahlilini yapmış, haksızlıklara ve yanlışlıklara dikkat çekmek istemiştir. Devrin havası, her şeye sinmiştir. Her şeye ihtilâl hâkimdir. İhtilâl insanların bedenlerini, hattâ ruhlarını esir almıştır. Onları, düşünmekten yoksun birer robot hâline getirmiştir.

Romanda olaylar, ferdî ve siyasî boyutlarıyla ele alınmıştır. Siyasî olaylar insanların hayatlarına hükmetmekte ve onları yönetmektedir. Fikir ayrılıkları keskinleşmiş, dostlukları, arkadaşlıkları bozmuştur.

Romanda üzerinde durulan diğer bir tem, medyanın gücü ve toplum üzerindeki etkisidir. Medya, Türkiye’de her zaman olumsuz bir rol oynamış ve 1950’den itibaren gücünü kötüye kullanmış, anlaşmazlıkları körüklemiş, yalana ve iftiraya başvurmuş, iktidarları da kendine köle etmiştir. Medya, olayları ve sözleri saptırma ve çarpıtmalarla yapma bir gündem oluşturmuş, bir baskı aracı olarak etkinliğini sürdürmüştür. 1960 ihtilâlinin olmasında da, medyanın büyük bir payı vardır. Bu görüşler, romanın ilk satırlarında şöyle veriliyor:

İnsanların kendi kararlarını kendilerinin değil, başkalarının vermesi yaygınlaşarak toplumun her kademesinde bir “uydu vicdanı” şekillendiriyorsa tehlikenin büyüüğünü yaşıyoruz demektir. Acımasız cinayetler kişilerin sürü psikolojisine girdikleri ve sokuldukları, vicdanlarını kör düğüm ettikleri, duygularını yitirdikleri zamanlarda işleniyor. (s. 7).

Romanda şahıs kadrosu oldukça canlıdır. Şahıs kadrosu üç grupta toplanabilir:

1. Yazar-anlatıcı ve çevresi: Burada en canlı şahsiyet, çingene Hüsniye’dir. Yazar-anlatıcı ona sık sık yer verir.

2. Feridun ve çevresi: Asıl şahsiyetler bu hikâyenin içindekilerdir. 16. sayfada başlar.

3. Halk: Romanda ara sıra sokaktaki insandan da bahsedilir. Bu grubun en dikkat çekici karakteri Simitçidir. Simitçi, Başvekilin arada sırada simit aldığı ve sohbet ettiği kişidir. Simitçi onu, önce işçi elbisesi içinde tanır. Onun soylu bir kişi olduğunu farkeder ve kendisiyle konuşmasına sevinir. Ona saygı duyar. Sonradan Başvekil olduğunu öğrenince çok duygulanır ve ona mektup yazar. Bu karakterler romanda Bey ve Simitçi adıyla geçmektedir. Simitçi, halkın sembolüdür. Beyin ona davranışı ise halkına değer verişini yorumlanabilir.

Romanın en renkli siması Hüsniye’dir. Hüsniye, eski hayatın temsilcisidir. Sık sık bohçasıyla gelir. Yemek yer ve fâla bakar. Hüsniye’nin

sezgileri kuvvetlidir. Olacakları önceden sezer ve söyler. O, eski mahal-
lenin renkli ve canlı varlığıdır. Romanda eski mahalle ve Hüsniye şöyle
tasvir ediliyor:

*“Aslında eski mahallemizde bıraktık herşeyi... Sevgililerimizi, sevdikleri-
mizi, serin bahçelerimizle birlikte alıştığımız dilencilerimizi, bizden biri-
leri olan meczuplarımızı, namus koruyucusu kabadayılarımızı, sabah sa-
atlerinin sıcaklığı gazete müvezzilerini ve İstanbul kırlarının kokularını,
Boğaz esintilerini, kapı önlerine taşıyan çiçekçi çingenemiz Hüsniye'yi.
Sırt sepetiyle bize dağ çiçekleri, ümitler, ferahlıklar getiren Hüsniye'nin
yokluğu nasıl hissediliyordu bilerseniz... Her gelişinde kapı önünde ağırla-
nır, yer, içer, sonra da çıkarır baklaları, boncukları, kızların yüzlerini
pembeleştirten tekerlemelerle fal açardı... Daha sonra sepetinin örtüsünü
sıyırır, dökülerimin ve komşu kızların aceleciliklerine kızarak, dağılma-
sından dökülmesinden korktuğu herbirşeyi özenle kaldırma sererdi. Ke-
kik, radikye, katır turnağı, ebegümece, papatya, dağ menekşesi, gelincik,
çengel sakızı, reçine, nazar boncuğu, ballıbaba, sülük, canlı, cansız, yarı
canlı birçok şey o tartaklanmış koca sepetten doğardı. Sonraları yukarı
mahalledeki apartmanın dördüncü katına da birkaç defa yadırganan gö-
rüntüsüyle ağır sepeti sırtında çıka geldi... Ihlamlar, erguvanlar, gül
hatmiler, nesrinler, mürverler, tarçın ve nane kokuları. Bütün İstanbul
Hüsniye'nin sepetindeydi eminim... Kat kapılarına uymayan yabancılığıy-
la merdivenlerde Yeditepe esintileri bırakarak geldi gitti... Ne var ki
herşey, hürriyetimiz, kahkahalarımız, onun bize yakınlığı aşağı mahallede
kalmıştı... Herşey herşey ihtilalin gerisinde tüllenmişti.” (s. 11-12).*

Romanda olayları haber veren, Hüsniye'nin fallarıdır. Yazar-
anlatıcı daha sonra ailesiyle birlikte yeni apartmanın dördüncü katına
taşınmış, Hüsniye oraya da bir kere gelmiş, fakat sonra adımını atmamış-
tır. Çünkü bu yeni yer, onun gelmesine uygun değildir.

Siyasî ve sosyal çalkantının sebepleri, ferdi zaaflardır. Romanda
insanların zayıflıkları, kusurları da ele alınır. Kin, nefret, sevgiden yok-
sunluk, intikam, kıskançlık gibi duygular, sık sık insanı esir alan unsur-
lardır.

*“Feridun babasının o an enfarktüs eşiğinde sallandığını sezmişti. Tıkış tı-
kış oturdukları masada dolaşan nefretin mücessem hale geldiğini şaşarak
seyrediyordu. Aman Allah'ım ne kadar eğreti idi herşey; sevgiler, dost-
luklar, birliktelikler... Bir mecburiyet miydi onları bu klasik masalara,
berjer koltuklara sıralayan? Hangi yarım kalmış hesabın ödemesi için-
deydi bu insanlar? Kan bağlarının sevgi demek olmadığını Sebati Amcay-
la olan şu uzaklık anlatmıyor muydu? Ya gazeteci Asaf'ın hakaret-amiz
sözleri? Kuyruklar kategorisi içine babası da dahil miydi? Bu adamın ya-
kasına yapışmayı, gözlüklerini gözlerine gömmeyi nasıl isterdi...*

*Sebati Bey, iktisat sınavlarındaki taviz vermez katı görünümünü almıştı.
Ağabeyi Enis'e karşı da öyleydi. Gözleri gözlüklerinin ardında kaybol-
muş, açık alınuna bir pembelik yürümüştü...”(s. 43).*

Romanda siyasî hadiselerin yorum ve tahlilleri, insanların tahlilleri, zaafı, kişilikleri, çok başarılı ve ayrıntılı olarak verilmektedir. İnsanlar düşünmezler, yönlendirilirler. Fikirlerini çabuk değiştirebilirler. Kuvvet karşısında eğilirler. Buna sebep de insanların kişisel zaafı, kolaycı ve çıkarıcı olmalarıdır. Aşağıdaki alıntılarda bu düşünceler ustaca işlenmiştir:

“Feridun Dr. Ayhan Beyin anlattıklarını hatırlamıştı. İnsanların bir panayı yerine gidercesine Ada’ya gittiklerine esefle şahit oldum, diyordu. Sirk seyircisinden farksızdılar. Başvekil içeriye girdiğinde nedense seyircileri görmemek için gözlerini kapatıyordu.” (s. 144).

“İnsanoğlu: İhanette birinci, acımasızlıkta birinci, vahşette birinci, kendisine güvenilmeyecek yegâne mahlûk. Tarif bu kadar basitti.” (s. 149).

“Çocuklar kilden, çamurdan yassı adalar yapıyorlardı. Yamrı yumru yazılarıyla, küçük yumruklarıyla ihtilali öven şiirler yazıyorlar. Yaşlı teyzeler duruşmaları ağır işiten kulaklarıyla radyo tiyatrosuymuşcasına heyecanla dinliyorlardı. Evet tiyatro... Duruşmalara seyirci olarak katılanların, sanıklara koro halinde gülmeleri bu tragedyanın korosunu teşkil ediyordu. Öyle ki, bu gülüşler 1789 Fransa’ında halk mahkemelerinde giyotin kararlarından önceki kana susamış, iştahlı homurtuları andırıyordu.

Aşklar bile... onlar bile ihtilal kokuyordu. İdeolojikti, güdümlüydü, zırhlıydı, korkaktı, kişiliksizdi. İnsanlar düşünmüyorlar, düşündürülüyorlardı. Azlığın çokluğa galebesiydi bu. Tek yanlı düşünülmüş bir zaman boyutunun yitirilmesi.” (s. 130-131).

Dr. Ayhan Bey toplumun psikolojik tahlilini yapar. Ona göre yaşanan şey, korku hipnozudur:

“Çoğunluğun azınlığa sindirilerek yenilmesini sosyal psikiyatride korku hipnozu diye adlandırırız. Bir toplum veya bir fert sürekli korku içinde yaşatılırsa, bir müddet sonra bir çeşit hipnoz durumuna girer ve artık herşeyi itirazsız kabul eder. Korku hipnozu öyle bir haldir ki, komşumuz boğazlanırken, yarın aynı şeyin bizim de başımıza geleceğini hiç hesaba katmaz. Kapımızı kapar, kendi sırça köşkümüze çekiliriz. Nitekim Almanların konsantrasyon kamplarında capo denilen işbirlikçi Yahudi esirlerin, kendi arkadaşlarını fırına attıklarını, birkaç gün sonra da sıranın kendilerine geldiğini okuduk, öğrendik.” (s. 136).

Feridun bir ara içindeki güzel duyguların kaybolduğunu farkeder. Bütün güzellikleri, inancını, mutluluğunu kaybetmiştir:

“Neyin kavgası için burdayım, neyin neyin? Herşey bana saçma görünüyör artık... Güzeli kaybettim çünkü. Güzelin içinde boğulduğunu, çürüdüğünü ve bir gaita haline geldiğini düşünüyorum, düşünüyör değil hissediyorum. Tabii tabii yeni bir kimlik bana da gerekli. Peki insanî bağlarım ne olacak söylesene? Benim seni himaye hissini, senin bana sığınma hissin... Bunlar belki iptidai duygular ama, saf ve güzel şeylerdi. O zaman ne

aşk aşka benzeyecek, ne dostluk dostluğa... Olsun. Nasıl olsa herşey bir gaitaya dönüşüyor sonunda.” (s. 231).

Romanın sonunda haksızlıklara uğrayanlar, kaybettikleri iyi duyguları yeniden kazanırlar ve geleceğe ümitle bakarlar.

DELİ ZAMANLAR:

Romanın kahramanı genç kız (ki ona kısaca Kahraman diyeceğim), bir üniversite öğrencisidir. İstanbul Üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatında okur. Orada aradığını bulamamıştır. Çünkü oraya yazar olmak için gitmiştir. Arkadaşı Aypare, onu siyasî partiye çağırır. Kahraman da partiye girer ve gençlik kolunda faaliyet gösterir. Aypare, Bayhan’la evlidir. Kahramandan on yaş kadar büyüktür. İdealist, çağdaş, çalışkan ve mücadelecidir. Kahramanın idealidir. Kahraman ona sevgi, saygı ve hayranlıkla bağlıdır. Kahramanın gerçekleştirmek istediği şeyler vardır. Bunların olması için bir siyasî partide çalışır. Çaylar, balolar düzenlerler. Kadınlara yönelik aktiviteler hazırlarlar. Kahraman hem kendini, hem de çevresindeki insanları tanımaya çalışır. Çevresindeki insanların çoğunun menfaatçi, bencil ve küçük hesaplar peşinde koşması onu üzer. Bu arada okula da intibak edememiştir. Kendisine teselli veren, onu anlayan yakınları da vardır. Bunlar annesi, Aypare ve Dost diye tanıttığı biridir. Bir gün bir arkadaşı, babasının ölümünü haber alır. Çok üzülür ve morga onu görmeye gider. Kahramandan da kendisini yalnız bırakmamasını ister. Arkadaşı ile beraber morga giden kahraman çok etkilenir ve üzülür. Uzun zaman kendine gelemmez. Ölümü düşünür ve sorgular.

Kahraman, İşçi Partisinin başkanına davetiye vermek gibi bazı teşebbüslerde bulunur. Fakat bunlar, partinin görevlileri tarafından hoş karşılanmayınca o da kızar ve partiden ayrılır.

Yazın ailesiyle beraber Yalova’ya giderler. Gökçedere’de bir pansiyon tutarlar. Bir müddet sonra Aypare de gelir. Önce Aypare, köyden uzak durur. Sonra köylüler ona alışır, kaynaşır. Çok güzel vakit geçirirler. Derken bir gün Aypare’nin hiç kimseye haber vermeksizin gittiğini öğrenirler ve çok şaşırırlar. Yazlıktan döndükten sonra Aypare ile buluşurlar. Aypare ona gerçeği anlatır. Bayhan gelmiş, birlikte yaşamalarını teklif etmiştir. Aypare kabul etmeyince de şiddete başvurmuştur. Aypare yüzü gözü morarmış bir şekilde kimseye görünmek istememiş, oradan ayrılmıştır. Şimdi Bayhan’la beraberdirler. Ankara’da partinin mitingi yapılacaktır. Aypare de gider. Fakat yolda araba kazası geçirirler. Aypare ölür. Kahraman çok üzülür ve hastalanır.

Bir gün Aypare’nin hayalini görür ve onunla konuşur. Onun ölümünü kabullenmiştir. Çocukluğu ile karşılaşır. Onunla vedalaşır. Artık büyümüştür. Dost’la oturup konuşurlar. Kahraman, fakülteye de devam etmekte ve sınavlara girmektedir. Gelecekte ümitlidir. Kendine güvenini

kazanmıştır. Artık insanları tanımış, onları olduğu gibi kabul etmeyi öğrenmiştir. Kendini de tanımıştır.

Deli Zamanlar, Karanlığa Direnen Yıldız romanının devamı olarak kaleme alınmıştır. Her iki roman da aynı ben-anlatıcı (yazar-anlatıcı) tarafından anlatılmaktadır. Bu, zaman ve mekân bakımından tam bir devamlılıktır. Yani Deli Zamanlar, Karanlığa Direnen Yıldız'ın bittiği noktadan başlar. 27 Mayıs sonrasında İstanbul'da aynı semtte geçmektedir. Olaylar ve şahıslar ise iki romanda farklılık gösterir. Karanlığa Direnen Yıldız'da Feridun'un hikâyesini anlatan yazar-anlatıcı, Deli Zamanlar'da kendisini ve Aypare'nin hikâyesini anlatmaktadır. Bu arada, birinci romanda arka planda olan kendi ailesi, Deli Zamanlar'da daha öne çıkar. Bu da ben-anlatıcı ile ilgili tabii bir sonuçtur.

Ben-anlatıcı, yazarın kendisini temsil etmektedir. Eserde otobiyografik unsurlar dikkat çeker. Deli Zamanlar, yazarın diğer romanlarından farklı özelliklere sahiptir. Diğer romanlarının devir romanı, mesele romanı, tarihî roman gibi özellikler taşımalarına rağmen Deli Zamanlar bir ben-romanıdır.

Romanda işlenen temler değişim, kendini bulma çabası, kadın-erkek anlayışı ve ilişkileri, ölüm, estetik ve sanat olarak sıralanabilir.

Değişim, romanda işlenen önemli bir temdir. Değişim, ferdi ve sosyal olarak ele alınmıştır. Toplumda basit olmayan, karmaşık ve temelden bir değişim ihtiyacı mevcuttur. Bu bir kökten değişme, yeniden yapılanmadır ve romanda şöyle anlatılır:

“Toplumunu inşa ediyorduk harcımız ne ise... Bu inşaat kolay kolay belki de hiç tamamlanmasa da, yıkılıp yıkılıp yeni baştan çabalamamız gerekse de...”

Bir değişimi yaşıyorduk aslında. Sıradan olmayan, sudan karaya geçiş gibi bir değişim, bir mutasyon... Elbette o hercümerc yaşanmalıydı ve biz buna katlanmalı, buna bend olmalıydık. Gerekirse kavgalarımızla, dövüşlerimizle. Kendi içimizde bölünerek gerekirse.” (s. 23).

Romanın 29., 65. ve 70. sayfalarında değişim, tahlil edilmektedir.

Romanda ele alınan önemli bir tem, ölümdür. Kahramanın morga gidip ölüyü görmesi, daha sonra da çok sevdiği bir insanı, yani Aypare'yi kaybetmesi, onu genç yaşında ölümlle yüzleştirmiştir. Dost'la birlikte ölmeye karar vermeleri de, ölüm fikrisabitine ve Kahramanın geçirdiği bunalıma bağlanabilir. Ölüm gerçeği ve olgusu, onu derinden sarsmış, hayat karşısında bocalamasına ve korkuya kapılmasına sebep olmuştur. Romanın sonunda Kahramanın bu korkuyu yendiğini, gerçekleri olduğu gibi kabul etmeyi öğrendiğini görürüz.

Olaylar, Kahraman'ın etrafında cereyan eder. Olayların merkezinde Kahraman vardır. Karanlığa Direnen Yıldız'da gözlemci olan ben-anlatıcı, burada olayların merkezindedir. Bir genç kızın yazarlık tutkusu ve kendini bulma çabası anlatılır. Heybesiyle, sigarası ve çakmağıyla, çeşitli mekânlara amaçsız bir şekilde sürüklenişyle o bir serseri mayına benzer. Bunalımlar ve arayışlar içindedir. İstekleri, idealleri bellidir. Varlığını ve kişiliğini kabul ettirmek ister. Özgür ve yaratıcı olmak ister. Aktif olmak, çalışmak ve başarmak ister. Ancak bunlara nasıl ve nereden başlayacaktır? Bunu arar. Karşısına çıkan yollar ona çoğunlukla olumsuzlukları ve kötülükleri göstermektedir. Bu durum onu üzer ve ürkütür. İçindeki romancı kişilik, onu insanlarla bir arada olmaya zorlar. O, insanları merak etmekte ve anlamaya çalışmaktadır. Dost'la birlikte ölmeye karar verip sonradan vazgeçmesi, onun arayış ve bunalım içinde olduğunu gösterir.

Romandaki karakterlerin bazıları çok canlı ve ilgi çekicidir. Yoğun ve derin karakter tahlilleri yapılmaktadır. Burada Aypare, Kahramanın annesi, anneannesi özellikle dikkati çekiyor. Bunlar, Kahramanın hayranlık duyduğu güçlü karakterlerdir. Hayatta yılgınlık göstermeden inançları uğruna mücadele eden sağlam kişilikleri vardır. Annesi yol gösterici, yani mürşittir. Aypare, Kahramanın modeli ve idealidir. Anneanne ise, sığınaktır. Dost, hem arkadaş, hem sığınak vazifesi görmektedir.

Kahraman kimdir? Duyguları ve düşünceleri nelerdir? İşte Kahraman, kendini şöyle tarif ediyor:

“Karma kırma melez biriydim ben. Müthiş milliyetçi, hatırı sayılır sosyalist, kökpençe müslümandım. Yerine göre nüksediyordu birinden biri. Sonra da hümanist elbette.

Bütün bunların hepsi bir arada birbirleriyle dövüşmeden yaşayabiliyorlardı.” (s. 38).

Fakat aynı zamanda içinde dindiremediği bir kavga vardır:

“Fakat içimdeki öteki kavganın adı neydi? Öteki kavga? Herkeste olan şey, içgüdü dürtüleri, doyumsuzluk, acımasızlık, sahiplenme, yalnızlık, tahammülsüzlük.” (s. 46).

Anneannenin güçlü kişiliği ve yaşadıkları, Kahraman üzerinde derin tesirler bırakan önemli faktörlerdir. Çünkü o, Balkan bozgununu yaşamış, çocuğunu ve kocasını kaybetmiş, toprağını terk etmiş ve kaybetmiş, büyük bir göç ve trajedi yaşamış, yine de ayakta kalmış ve bugünlere gelmiş olağanüstü bir insandır. Böyle bir karşılaştırma yapan Kahraman, ölmek istediği için suçluluk duyar ve bu isteğinden vazgeçer.

“O yaşamıştı, işte yaşamak buydu. Ben ne yaşamıştım ki sahi?”

Bütün o zorlukların eğip bükemediği bu kadının karşısında şimdi yalnızca bir utanma duygusuydu duyduğum. Cepheye kocasını gönderdiğinde, beşikteki çocuğunu salladığında, bağı bahçeyi çevirdiğinde, cepheye arabasını koştuğunda ben kadardı. Ardarda büyük olayları yaşaması için daha erkendi; ama yaşamıştı işte. Bir de onun karşısına kendi yaşadıklarımı koyuyordum. Kocaman bir sıfır.

Sahiden sıfır mı? Peki o taşıyamadığım, taşımakta zorlandığım yük neyin nesiydi? Yaşıtlarımın kulüplerde eğlendiği sırada ben siyasete girmiştim. Gençlik diyordum, kadınlar diyordum, özgürlük, eşitlik, bayrağım, vatanım diyordum. İnsan diyordum.

Yaşadıklarım hayır hayır sıfır olamazdı. Olmayacaktı. Bütün bunların uzantısında birşeyler doğacaktı; gül açması gibi belki.” (s. 114).

Romanda kadın meselesi, önemli bir yer tutar. Partinin kadınlara yönelik faaliyetleri, erkeklerin kadınlar hakkında düşündükleri, kadınların kendileri hakkındaki düşündükleri, yazarın yorumları, romanda bir hayli tartışılır. Romanda Aypare ideal Türk kadını, Bayhan ise sıradan bir erkeği temsil eder. Aypare ile Bayhan’ın hikâyesi ile Halide Edip’in Handan romanı arasında büyük bir benzerlik vardır. Handan ile Aypare, Hüsnü Paşa ile Bayhan, olayların seyri, her iki yazarın bakış açısı birçok noktalarda birleşirler.

Karanlığa Direnen Yıldız’da olduğu gibi burada da insanların zaaf-ları işlenmiştir. Dostlukların sahte olduğu, gerçek dostlukların çok ender olduğu, insanların gerçek yüzü, merhametsizliği, zalimliği, menfaatçiliği, hesaplılığı, çok canlı bir şekilde anlatılmıştır.

Romanda sigara, önemli bir fonksiyon taşır. Bazen kaçış, bazen meydan okuma vasıtası olur. Birkaç yerde bu yönüyle karşımıza çıkar:

“Hırsımı sigaramdan ardarda çektiğim nefeslerle söndürmeye çalıştım.” (s. 63).

“İşte baştan ayağı rezil kelimesinin her harfini kuşanmış biri. Bafra pake-time uzandım; kaçış anında böyle yapıyordum ben de, onun rakısına sarılışı gibi. Sigara herşeyi ört bas ederdi...” (s. 99).

“Kaptanın oğlu Çetin’se

-Sen mi yazdın kızım bunu? diye sordu

Cevapsız bıraktım bu soruları, sigarama asıldım.” (s. 104).

“Sayfayı çevirmeliyim. Çevirmiyor, bir sigara yakıyorum o suskun aralıkta.” (s. 122).

“Sustu... Sigara yaktı. Düşündüm, sevginin aşkın zaman zaman kazanılan ve zaman zaman kaybedilen bir şey olması şaşırtıcıydı.

Demek ki aşk ve nefret ikisi birbirinin yanında yürüyor... İki biriyle anlaşmalı. Işıkla karanlık, gündüzle gece gibi. Biri diğerinin yerini kolayca alabiliyordu?" (s. 136).

Romanda sembolik, lirik, yer yer şiirsel bir üslûp kullanılır. Sembolizm, yalnız üslûpta değil, olayların cereyanında da başvurulan bir unsur olur. Kahramanın morgda yaşadıkları, Kahramanın öldükten sonra Aypare'nin hayaliyle karşılaşması, Kahramanın çocukluğuyla karşılaşması gibi birtakım olaylar, hayal-hakikat arası yaşanmış olarak tasvir edilen unsurlardır. Yazar, bu romanında sembolik unsurlara diğer romanlarından fazla yer vermiştir.

Aşağıdaki alıntıda yazarın yorumları, sembolik ve sanatlı bir ifadeyle, sarhoşluk arkasına gizlenerek tasvir edilmektedir:

"-Boşver diyor... Herkes rolünü eksiksiz oynuyor. Nedense o an meşe ormanlarında palamutların arasında yol alan bir kaplumbağa olmak istiyordum. Evet... çatırtilarla yol alan ürkek, gizli saklı, yampiri bir kaplumbağa...

Aypare'ye bakıyorum, Balıkpazarı'ndaki balıklardan biri olup uzaklaşıyor. Bayhan neyin var? diye soramayacak kadar sarhoş..."(s. 49).

Deli Zamanlar, bize birtakım ferdî, sosyal ve millî değerleri reddetmeden de bunalım romanı yazılacağını, yazılabildiğini göstermektedir.

SONUÇ:

Sevinç Çokum küçük hikâyeden romana doğru gelişen bir yazarlık çizgisine sahiptir. Son yıllarda birbiri ardından yayımladığı romanlar, onun soluklu bir yazar olduğunu göstermektedir. Uzun yıllar tarihî konulara ağırlık veren yazar, 1990'dan itibaren birbirinden çok farklı konulara el atmış ve ustaca işlemiştir. Bu da onun dikkatini farklı yönler ve meselelere çevirebilecek güçte ve olgunlukta olduğunu gösterir.

Çokum'un romanları genel olarak devir romanı, mesele romanı diye adlandırılabilir. O, Türk toplumunun temel problemlerini gösterir, sorgular, tahlil eder. Çözümün millî ve beşerî değerlere sahip çıkmak olduğunu vurgular. Yazar dikkatini değişik konulara ve meselelere yöneltmiş, onlar üzerinde yoğunlaşmış ve derinleşmiştir. Son romanlarının her birinde farklı dünyaları anlatır. Yukarıda ele alınan romanlarında bu farklılık görülmektedir. Ağustos Başağı, Millî Mücadele döneminin ele alındığı tarihî bir romandır. Burada tarihî, millî unsurlar ve değerler işlenmiştir. Çırpıntılar dış göç, kimlik ve yabancılaşma temlerinin işlendiği bir mesele romanıdır. Bu romanda ferdî, sosyal ve millî değerler, kimlik bunalımı ele alınıyor. Karanlığa Direnen Yıldız, 27 Mayıs İhtilâlinin sorgulandığı bir devir romanı ve mesele romanıdır. Romanda siyasî bir at-

mosfer, hayatın bütününe hâkimdir. Deli Zamanlar, yazarlık tutkusunun ve kendini bulma çabasının anlatıldığı bir ben romanıdır. Burada genç bir kızın şahsiyetini buluşu ve onun çevresindeki olaylar ferdi bir yaklaşımla ele alınır.

Çokum romanlarında büyük ölçüde belgelere dayanır ve gerçek hadiselerden yola çıkar. Bu da onun gerçekçi bir yazar olduğunu gösterir. Bu arada bir romancı, daha doğrusu bir sanatçı olarak, hayalden ve hayal gücünden de faydalanır, romanlarını gerçek olaylar ve kurgusal karakterlerden meydana getirdiği hayal-hakikat sentezi üzerine kurar.

Çokum uzun yıllar tarihî roman çerçevesinde yazmıştır. İlk olarak Çırpıntılar romanı ile konuyu değiştirmiş, bundan sonra yazdığı romanlarda hep değişik konulara yönelmiştir. Bu yüzden onun romanları zaman, mekân ve ele aldığı problemler bakımından oldukça geniştir diyebiliriz.

Son romanlarında kimlik, kişilik ve yabancılaşma problemine ağırlık verdiği görülmektedir. Çırpıntılar'da bu konuları derinliğine ele alan yazar, sonraki romanlarında da kısmen buna devam etmiştir. Çırpıntılar'da yabancılaşma ve gurbet duyguları çok gerçekçi bir şekilde verilmiştir.

Çokum'un tekniği, günümüz yazarlarının sık kullandıkları şuur akışı tekniğinden farklıdır. Yani onun eserlerinde zaman ve mekân karmaşık ve içiçe değildir. O, Halit Ziya'nın, Reşat Nuri'nin kullandığı klasik ve geleneksel tekniği benimsemiştir. Bunda Türkoloji birikiminin de payı olduğu düşünülebilir. Olayların sıralanışında, kurguda ve anlatımda, çağrışımlara fazla yer vermez, kronolojik sırayı gözetir. Bunun için ona neoklasik bir yazar diyebiliriz.

Yazar değişik anlatım teknikleri kullanır. Ağustos Başağı'nda eski vakanüvis tarzını hatırlatan bir tarihçi tekniğini ve üslûbunu benimsemiştir. Çırpıntılar'da olaylar, üçüncü şahıs tarafından (yani hâkim bakış açısı ile) anlatılmaktadır. Karanlığa Direnen Yıldız ve Deli Zamanlar'da hatıra tarzı hâkimdir. Olayların anlatımında, anlatma ve daha çok da gösterme yöntemini kullanır.

Çokum'un bütün romanlarında, dramatik bir yapı göze çarpar. Yazarın, beklenmedik ölümlerle ve sürprizli sonlarla, dramatik yapıyı daha da güçlendirdiği görülür.

Çokum'un romanlarının sonu, sürprizlidir. Bu da, gerilimi artıran bir başka unsurdur. Ağustos Başağı'nda Amcabey'in Yusuf olduğu, Karanlığa Direnen Yıldız'da ihbarı yapanın Sebati olması gibi, romanın sonunda çarpıcı ve sarsıcı bir ilâve olayla mutlaka karşılaşılır ve okuyucu şaşırtılır.

Romanların hepsinde sırasız ve ani ölümler dikkati çeker. Bu da dramatik yapının bir parçasıdır. Ağustos Başağı'nda Osman ve İlyas'ın, Mülâzım Refik'in şehit düşmeleri, Çırpıntılar'da Aysun'un araba kazasında ölmesi, Deli Zamanlar'da Aypare'nin araba kazasında ölmesi, Karanlığa Direnen Yıldız'da Başvekilin idamı, aynı dramatik boyutla verilmektedir.

Çokum'un eserlerinde kalabalık bir şahıs kadrosu vardır. Tarihi romanlarda oldukça kalabalık bir kadro karşımıza çıkar. Son yazdığı romanlar ise, şahıs kadrosu bakımından daha sınırlıdır. İncelediğimiz romanlar içinde şahıs kadrosu en az olan, Çırpıntılar'dır. Karanlığa Direnen Yıldız'da şahıs kadrosu daha kalabalıktır. Deli Zamanlar ise, şahıs kadrosu bakımından Çırpıntılar ile Karanlığa Direnen Yıldız arasında bir yere sahiptir.

Romancı, karakter tahlilinde oldukça başarılıdır. Kişilikleri gören, inceleyen ve yorumlayan bir dikkate ve gözlemciliğe sahiptir. İnsanların iç dünyalarına eğilen, duygu ve düşüncelerini ayrıntılı bir şekilde tasvir eden olgun ve tecrübeli bir kalemi vardır.

Romanlarda üç neslin varlığı göze çarpar. Bunlar, genç, orta yaşlı ve yaşlı diye sıralanabilir. Torunlarla anneanne arasında sıcak ve yakın bir ilgi ve sevgi kurulmaktadır. Burada gençlerin yaşlılara olan ihtiyacı vurgulanmıştır. Bu tem, Çırpıntılar'da ve Deli Zamanlar'da daha açık bir şekilde işlenmektedir.

Çokum'un romanlarında ortak olarak görülen bir unsur da, estetiğin varlığıdır. Eserlerde güzellik duygusu ve ihtiyacı, çok çeşitli şekillerde ortaya konur ve işlenir. Sanat ve estetik, Çokum'un ana temlerinden biridir. O tabiata bakarken, varlıkları incelerken, güzellikler daima dikkatini çeker. Aynı şekilde insan ruhundaki güzelliklere de hayrandır. Romanlarında tabiatı ve insanı bu duygularla tasvir eder. Ayrıca romanlarındaki karakterler, güzel sanatların bir veya birkaç dalıyla mutlaka ilgilendirilir. Fuzulî'den, Yunus'tan, Tanpınar'dan şiirler okur ve tartışır. Şiir, edebiyat, tezhip, heykeltıraşlık, resim, seramik, musiki gibi çok çeşitli sanatlarla uğraşırlar. Yazar, romanlarında sanatın, ekmek ve su gibi insanların vazgeçemeyeceği temel bir ihtiyaç olduğunu hissettirmektedir.

Çokum, tabiata da aynı güzellik duygusu ile bakar. Romanları, tabiat unsurları bakımından oldukça zengindir. Bu anlatımda güzellik duygusu ağır basar. Akıcı bir dille kelebekleri, çiçekleri, böcekleri, ilkbaharı, güz mevsimini, kuşları, ayrıntılı olarak tasvir eder. Tabiat, eşya ve insanın iç dünyası arasında bir yakınlık kurar. Tabiat tasvirlerinde şiirli bir karaktere bürünen sağlam bir üslubu vardır. Onda, tabiat başlı başına önemli bir unsurdur. Eserin roman veya hikâye olması bu hakikati değiştir-

tirmez. Çokum, tabiat güzellikleri karşısında coşan, şairleşen ve tabiatı bir Servet-i Fünun şairi gibi işleyen bir sanatkârdır.

Çokum'un romanlarında ferdî aşk, hâkim tem olarak görülmez. Yazar, tarihî romanlarda birinci derecede olmasa da aşka yer vermiştir. Son yıllarda yazdığı romanlarında aşk, ferdî bir boyutta işlenmesine rağmen tek konu olarak ele alınmamıştır.

Çokum romanlarında ferdî aşktan çok, genel anlamda sevgiye yer verir. Hümanist bir yaklaşımla tabiattaki canlı cansız bütün varlıkları, hattâ karakterleri de tasvir ve tahlil eder.

Çokum, romanlarında kin ve nefrete fazla yer vermez. Romanlarda, insan ilişkilerinde sevgi ve anlayış hâkimdir. Dünyaya bakışta sevgi dolu, iyimser, sıcak bir yaklaşım vardır. Meseleleri ve insanî münasebetleri, insana nefretle değil sevgi ile yaklaşan, çözmek ve anlamak isteyen yumuşak bir tavırla ele alır. İnsanlara ve olaylara yaklaşımı, yumuşaktır. Kin ve nefretten çok, sevgisizliği işlediği görülür. Karanlığa Direnen Yıldız ve Deli Zamanlar'da sevgisiz, hoşgörüsüz insanları ele alır; yapmacıklık, sahtelik, kandırmaca, menfaat ve kıskançlık gibi ferdî zaafı, eleştirel bir bakışla ortaya koyar.

Çokum idealist bir yazardır. Onun romanlarının sonunda beliren ümit, geleceğe olan güveninin ve inancının bir işaretidir.

İncelediğimiz romanlarda dikkati çeken bir başka nokta, yazarın sigaraya aktif bir rol yüklemiş olmasıdır. Karakterler sigara içerler. Sigara, kahramanın psikolojik durumunun ifadesi olur. Sigara, bir iletişim vasıtası, düşünmek ve iç muhasebe yapmak için kullanılan bir vasıta, meydan okuma, kişilik belirtisi gibi çok çeşitli durumların ifade vasıtası olarak tasvir edilir.

Çokum, romanlarında sembolik unsurlara da yer vermiştir. Sembollerin hâkim olduğu bir anlatım tarzı, sembolik sayılabilecek olaylar (çocukluğuyla karşılaşma, morgda kaybolma gibi) görülmektedir.

Çokum'un bütün romanlarında giderek artan boyutta içli, lirik bir üslûbu vardır. Bu üslûp yer yer sanatlıdır da... Sağlam, sürükleyici, akıcı, şiir yüklü bir özellik taşır.

Sevinç Çokum'un, son yıllarda kaleme aldığı romanlarıyla, ferdî ve sosyal pek çok meseleye parmak bastığı, romanın ufku genişlettiği, sonuç olarak edebiyat dünyamıza zenginlik kazandırdığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

ÇOKUM, Sevinç (1989), *Ağustos Başağı*, Cönk Yayınları, İstanbul.

ÇOKUM, Sevinç (1991), *Çırpıntılar*, Cönk Yayınları, İstanbul.

ÇOKUM, Sevinç (1996), *Karanlığa Direnen Yıldız*, Ötüken Yayınları, İstanbul.

ÇOKUM, Sevinç (2000), *Deli Zamanlar*, Ötüken Yayınları, İstanbul.